

יוסף דוידסקו: דפים מפנקס הריגול, 1918 *

יעקב שביט

יוסף דוידסקו

הקטעים הנדפסים כאן הם פרקים מיומן שכתב יוסף דוידסקו על 'פעילות השטח' שלו בקרב האוכלוסיה הערבית בארץ-ישראל בקיץ 1918 ודו"חות-ריגול מראשית 1921. לפנינו אפוא דיווח ראשון על הלכי הרוח בקרב האוכלוסיה הערבית עם כיבושה של דרום ארץ-ישראל בידי הבריטים ועד מאורעות מאי 1921, מתוך התרשמות ישירה של מי שנמצא במגע קרוב עם אוכלוסיה זאת. זהו גם ביטוי לשינוי הרב ביחסה של המדינות הציונית לעבודת הריגול בשלהי מלחמת-העולם ולחשיבות הפוליטית שהחלה לייחס למידע מהימן ושוטף על הלך הרוחות בקרב האוכלוסים הערבים.

בעל היומן, יוסף דוידסקו, נולד בכ"ח בטבת תרנ"ב (1891) לאביו אברהם דוידסקו, ממייסדי המושבה זכרון-יעקב. יוסף היה ממייסדי קבוצת 'הגדעונים' ופעיל בענייני ארגון הבטחון של המושבה.¹ לימים דבק בו הכינוי 'אבוג'אג' ('אבי התרנגולות'), שכן היה הראשון במושבה שהשתמש באינקובטור לגידול אפרוחים. כינוי זה דבק בו גם לאחר-מכן, כשעסק בעבודת הריגול ונהג להתחפש לערבי מוכר תרנגולות. דוידסקו נמנה עם המגויסים הראשונים לצבא התורכי וכתב פרקי-יומן על ימי שירותו הקצרים בצבא זה.² כששוחרר על-ידי תשלום 'פדל' (כופר) החל בפעילות של העברת נשק, מזון וזהב מטעם ניל"י מצפון דרומה ולהיפך. על שירותו כמורה-דרך לדיוויזיית הפרשים החמישית שכבשה את חדרה בספטמבר 1918 — תפקיד לו גויס על-ידי אלכסנדר אהרנסון שהגיע ממצרים — זכה דוידסקו לאות האימפריה הבריטית (OBE=Order of the British Empire) בקיץ 1919,³ ולמכתב-תודה מאת ד"ר דוד אידר, מרכז התחום המדיני ב'וועד הצירים'.⁴

* תודתי נתונה לארכיון בית אהרנסון בזכרון-יעקב, שהיומן מצוי ברשותו (ACD4/7). אני מודה לגב' חביבה צמח, נכדתו של י' דוידסקו, שסיפרה לי על היומן והמציאה לי אותו. תודתי לשמעון רובינשטיין מארכיון יד-בן-צבי על הערותיו. תודה מיוחדת אני מוקיר לנגדימון רוגל, שהערותיו והשלמותיו, כיד בקיאותו הטובה בפרשיות אותם ימים, היו לי לעזר רב בהבהרת התמונה ופרטיה.

1 ראה: א' עבר-הדני, מאה שנות שמירה בישראל, תל-אביב [ללא שנת הוצאה], עמ' 22.
 2 קטעים ממנו התפרסמו אצל א' סמסונוב, ספר זכרון יעקב, זכרון יעקב תש"ג, עמ' 365-403. ביוגרפיה קצרה של דוידסקו כתב אהרון אבן-חן בספרו, לילות כנען, תל-אביב 1983, עמ' 53-65.
 3 סמסונוב, שם, עמ' 413-414; על מעורבותו של דוידסקו ב-1930 בקניית נשק, כחלק מנסיון להקים ארגון-הגנה עצמאי של בני המושבות, ראה: ספר תולדות ההגנה, ב, חלק א', תל-אביב תשכ"ג, עמ' 531.
 4 המכתב מיום 19 בספטמבר 1919.

חברי אגודת הגדעונים בזכרון-יעקב, 1914. ישיבי מימין בשורה הקדמית – יוסף דוידסקו.

דוידסקו המשיך לשרת את האינטליג'נס הצבאי ואת ה-CID גם בשנים שלאחר-מכן,⁵ אבל אין ברשותנו פרטים מהימנים על שירותיו אלה עד שנת 1945. ב-21 באוגוסט 1945 נרצח דוידסקו בביתו במושבה זכרון-יעקב על-ידי חוליה של ארבעה אנשי לח"י. אלה חשדו בו, כי מסר לידי הבולשת הבריטית, שבשליחותה פעל, מידע על ארגון ההתנקשות בחייו של הלורד מוין בקהיר. כרוז לח"י תיאר אותו כ'מלשין ומסגיר לוחמים עבריים לבולשת'. ההוראה להוציא להורג את דוידסקו באה ממרכז לח"י, על-סמך שמועות שלא נבדקו ואין להן שום אישור עד היום; ואף יש רגלים לטענה שהן חסרות בסיס כלשהו.⁶

*

הכיבוש הבריטי של דרום הארץ עורר בקרב ראשי התנועה הציונית תכניות שונות לשיתוף-פעולה עם המינהל הצבאי ועם שלטונות הצבא. סמוך לבואו לארץ-ישראל בראש ועד הצירים כתב חיים וייצמן לנחום סוקולוב בלונדון, שוועד הצירים 'מתכוון להקים "משרדים נאותים" ביפו ובירושלים ולפתוח בעבודה שיטתית תוך שבועות'. הוא הוסיף, כי 'המצב הערבי אינו נוח מחמת

5 מקצת מפעולותיו תיאר דוידסקו בסדרת מאמרים בשם 'בעקבות רוצחים', בוטנאי, א, 23-25 (1929).
 6 יעקב (ישקה) אליאב, מראשי לח"י ומי שפקד על הרצח, מחזיק בדעה זאת גם בספרו, מבוקש, תל-אביב 1983, עמ' 274-276. אנשי לח"י נאחזו בשמועה, שדוידסקו עומד לעזוב את הארץ כגמול על שירותו וכדי להתחבא מפניהם. לפי אבן-חן (לעיל, הערה 2), התבקש דוידסקו לצאת בשירות האינטליג'נס הבריטי, תחילה לאנגליה ומשם לעיראק, ואף ידע על כוונת לח"י להתנקש בחייו, אך לא נקט משום-מה פעולה כלשהי כדי להגן על חייו. לא עלה בידי לברר, האם קיבל דוידסקו את השליחות לעיראק לפני רצח הלורד מוין או אחריו. אליאב לא מביא שום ראיה נוספת לחיזוק העמדה שנקט לח"י בשנת 1945. העובדה שדוידסקו פעל בשירות הבריטים ופעילותו זאת כמרצת השנים היתה כדרך הטבע חשאית ובלתי-מוכרת בפרטיה, גרמה לכך שהרצח עבר כמעט ללא תגובת-גיבוי ציבורית.

דב חביב לובמן

שמועות זיווניות שהפיצו אנטישמים וסוכני אויב. השלטונות ואנחנו בהסכם גמור, ומתאמצים לסכל פעולות אלר.⁷ וייצמן ביטא זלזול רב באופיה של ההתנגדות של ערביי ארץ-ישראל להצהרת בלפור וכינה אותם בתואר 'ממזרים' (ברוסית).⁸ אבל לדעתו, נחוץ לשכנע גם את הארמיניסטרציה הבריטית, שעליה להבין היטב את 'האופי הערבי' ולהיות מודעת להבדל העמוק שבין היהודים 'בני התרבות' לבין הערבים בעלי התרבות 'הנחותה'; ועל-כן עליהם להיות מודעים לכך, ש'טיפוח' הערבים, מתוך כוונה למנוע מהם לנהוג בכבודנות, יניב אך פירות הפוכים מהמצופה.⁹

היוזמה להקמת 'שירות ידיעות פוליטי', שיאסוף מידע הן לשם עיצוב המדיניות הציונית והן כדי שיהיה בידי ועד הצירים (ואחר-כך בידי ההנהלה הציונית) מידע מעודכן 'מן השטח', שיאפשר לו לסתור טענות של אנשי מימשל ומינהל בריטים אנטי-ציוניים על עוצמת ההתנגדות הערבית להצהרת בלפור — באה מכמה כיוונים בעת ובעונה אחת; היא באה מאהרן אהרנסון, מחיים וייצמן ומראשי 'השומר'.

עוד קודם לבואו של ועד הצירים הוקם בנובמבר 1917, ביוזמת אהרנסון, 'שירות מודיעין' ('משרד יהודי'), שבראשו עמד קפטן מאקרורי שקבע את משכנו ב'סראיה' של יפו. יצחק ('ליובה') שניאורסון, מאנשי ניל"י ומנאמניו של אהרנסון, שימש יועצו ומתורגמנו של הקצין האנגלי. משרד זה פעל עד הופעת ועד הצירים ביפו, באפריל 1918.¹⁰ נראה, כי יוזמה זאת של בני משפחת אהרנסון ותפישתם הפוליטית את המודיעין הצבאי לא נראתה בעין יפה — כמו כל פעילותם — על-ידי עסקני היישוב, ולא-דווקא בשל 'סלידתם' של אלה מעסקי ריגול. יותר פעל החשש מפני האפשרות, שבני המשפחה מנסים לצבור כוח פוליטי באמצעות הקשרים שיש להם אצל השלטונות הצבאיים. בואו של וייצמן ליפו הביא מייד ליוזמה חדשה. ב-13 באפריל רשם אהרן אהרנסון ביומנו על שיחה שקיים עם וייצמן בדבר הצורך לשנות את עמדת המינהל הבריטי ועל הצורך להקים 'שירות חשאי משלנו'.¹¹ אהרנסון חשב בוודאי על מיסוד 'המשרד היהודי' ויומיים לאחר-מכן, ב-15 באפריל, רשם ביומנו כי אלכסנדר אחיו ויוסף דוידסקו 'בילו את כל הלילה בחוץ ב"Wild goose chase". מסרו להם כי שני תורכים לבושים כערכים הועידו פגישה עם הערבים מן העיר בפרדסים.¹²

ב-22 באפריל שמע אהרן אהרנסון לראשונה, שאנשי 'השומר' מבקשים להקים שירות-ידיעות יהודי ומוכנים לספק את כוח האדם למטרה זאת.¹³ רחל ינאית נפגשה עם וייצמן באותו עניין וב-25 באפריל 1918 הגישה לו תזכיר אופראטיבי, שעליו חתמו מלבדה גם נח סונין ומרדכי יגאל,

7 המכתב מיום 7 באפריל 1918, כתבי חיים וייצמן, אגרות, ח, ירושלים 1977, עמ' 162.

8 מכתב לוורה וייצמן, שם, עמ' 226.

9 מכתב ללורד בלפור, שם, עמ' 233-240. על גיבוש היחס לשאלה הערבית בוועד הצירים ראה: א' פריזל, המדיניות הציונית לאחר הצהרת בלפור 1917-1922, תל-אביב 1977, עמ' 45-51. פריזל תולה את התבטאויותיו של וייצמן בעניין זה בהשפעת אהרן אהרנסון. על עמדת וייצמן כלפי ערביי ארץ-ישראל ועל מניעי האופציה הפייצלית' שלו ראה: נ' רוגל, 'האיש של וייצמן בדמשק', הציונות, ח (תשמ"ג), עמ' 283-284.

10 ראה: ל"י שניאורסון, מיומנו של איש ניל"י, חיפה 1967; י' אפרתי (עורך), ניל"י: תולדותיה של העדה מדינית, ירושלים 1980,² עמ' 388-389.

11 יומן א' אהרנסון 1916-1919, תל-אביב 1970, עמ' 394.

12 שם, עמ' 395.

13 שם, עמ' 400.

יעקב שביט

תזכיר

השם:

משרד הידיעות ש"ע"י ועד הצירים לארץ ישראל.

כל הידיעות המתקבלות ממקורות שונים נספרות למשרד הראשי בירושלים הרפורמים ונעבדים ונספרות בחשוקה אחת למנהל הראשי של העבודה המזלי-ס"ח.

הארכיון נספר במסדר, הרפורמים נכתבים בעברית ובאנגלית. רפורמים באופי של חוצאה לפועל (למשל: גלוי נשק עם סי' שהוא, מציאות אדם שחפשים אחריו), נספרים ישר אל ה"ס.צ"י. ד"י. חקוסד בקשר עם המסדר בסוף השבוע עושים המצים של כל הרפורמים נספרו בסוף השבוע ונסקירה כללית על המצב בארץ. הסקירה תכללים חזו תוכל לשטס גם למסדר העתונוב.

רשימה מדויקת של כל הכפרים והדפוסות הנמצאות בחוג עבודה המסדר תעשה והיא תשמש כחור חסר נכבד מאוד. המקציב חרצוף כזה צריך להתאשר ע"י ועד הצירים והחשכונות בסוף כל חרש יספרו באופן קנפידנציאלי אל הנוכר הראשי סד ון וריולנד. מסדר הידיעות ש"ע"י ועד הצירים לא"י מכיר ואחראי רק לפני מנהלו (...)

התקציב החדשי של משרד הידיעות ש"ע"י ועד הצירים לא"י

50 ל"מ.	(.ג.י.)	1 ירושלים יריחה
30 "	(.ג.י.)	2 תדרום: חברון, באר שבע, קתח
30 "	(.ג.י.)	3 יפו: רסלה, לוד
80 "	(.ג.י.)	4 אשכנזים: חול כרם, ג'נין
25 "	(.ד.י.)	5 ת"מ"ת: נצרה
30 "	{ קפ"ל, כה"י } 15 ל"מ	6 סגרי"ח: צפת
50 "	{ ז"כ"י, כ"ח } 25 ל"מ	7 גליל העליון: חזוואן
<hr/>		
285 ל"מ		
<hr/>		
30 ל"מ		8 מסכרות: דודסקא (סרוון), פרץ (דרום), יו"ל, בלוםסולר, ישראל בלוםסולר, ל. שניארסן
20 "		
25 "		
35 "		
40 "		
150 ל"מ		
<hr/>		
15 "		חוצאות שונות
<hr/>		
400 ל"מ		ס"ח

תזכיר (משנת 1918?) משרד הידיעות של ועד הצירים על נוהלי העברת ידיעות והתקציב החדשי לסוכנים. [הנזכרים בתזכיר: י.ב. = אחד משני האחים בלומנפלד, יונתן או ישראל, שניהם פעלו בשירות משרד הידיעות; ישראל בלומנפלד, שימש עם דוידסקו כמורה-דרך לגייסות האנגלים בעת הבקעת קווי התורכים בשומרון, בספטמבר 1918; י.ד. = יוסף דוידסקו; י. כץ = יעקב כץ ממטולה, שדיווח על המתרחש בגליל העליון, דרום-לבנון ומורדות הגולן; ז. כהן = זלמן כהן, איש מסחה, משגיח על אדמות הבארן בחורן ובגולן; פרץ = פרץ פסקל מפתח-תקווה. איש ניל"י שבתקופת המלחמה ישב במצרים; ל. שניארסן = לוי יצחק (ליובה) שניארסן, איש ניל"י. שימש בימי מלחמת העולם איש-קשר עם שירות הביון הבריטי במצרים. הקים בסוף 1918 את משרד הידיעות של ועד הצירים.]

ומאחוריו עמד אליהו גולומב.¹⁴ בתזכיר הציגו אנשי 'השומר' להפעיל שירות-מודיעין פוליטי, שיחקור את מצב הקרקעות, את עמדתם המדינית של הערבים ואת יחסם של הערבים ליישוב היהודי. בתקופה זו שינו אנשי 'השומר' את יחסם לענייני ריגול ואף היו מוכנים לשתף פעולה עם יוצאי ניל"י, שהיו בעלי נסיון בתחום זה.

14 ראה: ש' רובינשטיין, 'תכנית אהרנסון משנת 1918 לפיתוח האדמות הפנויות בין יפו לרפיח', קתדרה, 28 (תמוז תשמ"ג), עמ' 91, הערה 21. התזכיר נמצא באצ"מ, L4/997 ופורסם על-ידי נ. רוגל, עת-מול, ז, 3 (ינואר 1982).

לוי יצחק שניאורסון

אולם מיוזמה זאת לא יצא דבר. רק בסוף 1918, כיוזמתם של ד"ר אידר וזאב ז'בוטינסקי, הוקם 'משרד הידיעות שעל-ידי ועד הצירים', שבראשו הועמד יצחק שניאורסון. זה גייס לצדו כמה מאנשי ניל"י, שכבר הועסקו ב'משרד היהודי', וכיניהם יוסף דוידסקו. בתזכיר מסוף שנת 1918 ניסח שניאורסון את מטרותיו של 'משרד הידיעות' ופירט את תקציבו.¹⁵

אין לנו הרבה ידיעות על פעילות 'משרד הידיעות' בתקופה זאת. ידוע, כי ועד הצירים העביר לשלטונות הצבאיים מידע על תועמלנים ערבים שהסיתו נגד יהודים.¹⁶ ידוע גם, שווייצמן עצמו הקדיש מאמצים לא-מעטים לארגון משרדי ביון ותעמולה בדמשק, בכיירות ובקהיר ואף קרא להקמתה של מחלקת-ביון יהודית בינלאומית: 'אפילו לא תהיה לנו מחלקה כזו, יאמינו האנשים כי מחלקה כזאת עומדת לרשותנו'.¹⁷ אולם התכניות הללו, שהעירו על מודעות לחשיבות המידע הפוליטי מה'שטח', לא התממשו. גם החזקתו של 'משרד הידיעות' הצנוע והפעלתו נתקלו בקשיים כספיים חמורים.¹⁸ המשרד נסגר באוגוסט 1920, זמן קצר אחרי בואו של הרברט סמואל לארץ וכינון הממשל האזרחי, ולא מעט בלחצו של אוסישקין.¹⁹

מאורעות מאי 1921 נפלו על ההנהלה הציונית כהפתעה. בישיבת הוועד הפועל הציוני ב-10 ביולי 1921 טען נחום סוקולוב, כי המאורעות באו באשמת הממשלה האנגלית: 'היא היתה חייבת לדעת על-ידי שירות המודיעין שלה, שעדיין קיים מאז המלחמה, מה עומד להתרחש. אילו סברנו שאין שירות מודיעין כזה בנמצא, היינו חייבים להקים אותו בעצמנו. סמכנו על כך שהמידע מצוי בידי הממשלה, ואם אכן היה בידיה המידע, היה עליה לנקוט אמצעי מנע'.²⁰ אחרי מאורעות מאי 1921 חודשה פעולתו של 'משרד הידיעות' לתקופה קצרה ובהיקף מצומצם.

*

יומן השדה של י" דוידסקו מקיץ 1918 מתייחס לתקופת הביניים, שבין כיבוש דרום הארץ בידי הבריטים בדצמבר 1917 לבין המיתקפה הסופית, שהחלה באמצע ספטמבר 1918. נראה שבתקופה זו שירת דוידסקו בעיקר את המודיעין הבריטי, וספק אם נועדו היומן או הידיעות שנכללו בו לשניאורסון, שכן דוידסקו מזכירו בגוף שלישי. הדעת נותנת, שהרשימות נמסרו לאלכסנדר אהרנסון והוא תימצת אותן באנגלית. דוידסקו עסק אפוא בתקופה זו כמה שהיינו מכנים היום 'שירות בטחון כללי' בשביל האנגלים, בלי לשכוח לרגע את ההיבט היהודי.

בארכיון הציוני מצויים דינים-וחשבונות נוספים שכתב דוידסקו במאוס ובאפריל 1921, ובהם דיווח על תנועות ופעילות ערבית ממזרח לירדן, בחורן, בבית-שאן ובשכם ועל תנועת 'ההסתדרות

15 אצ"מ, L4/14457

16 מכתבו של זאב ז'בוטינסקי למושל הצבאי של יפו מיום 18 בינואר 1919 מ"ז א 9/2/18. ז'בוטינסקי כתב, כי אף שאין זה בסמכותו לערוך חקירות מסוג זה, הוא רואה מחובתו להעביר למושל את המידע. מכתב דומה כתב לממלא המקום של המושל הצבאי של רמלה ביום 3 בפברואר 1919, שם, א 9/2/18.

17 דברים בישיבת הוועד-הפועל הגדול, מיום 1 ביולי 1919, 'פרוינדליך וג' יוגב (עורכים), הפרוטוקולים של הוועד-הפועל הציוני, א, תל-אביב תשל"ה, עמ' 118. יש כאן נסיון לנצל את המיתוס האנטישמי למטרה ציונית.

18 הדינים-וחשבונות של 'משרד הידיעות' פזורים בתיקי ועד הצירים ובתיקי לונדון שבאצ"מ. החומר המועט יחסית בעברית מצוי בארכיון תולדות ההגנה, תיקי ל"י שניאורסון. ראה מכתב אידר אל ווייצמן מיום 21 ביוני 1920, אצ"מ, Z4/16033, עמ' 4 בדף-חשבון.

19 רשימות בפנקסו של ד"ר אידר, אצ"מ K11/41

20 פרוינדליך, ויובג (לעיל, הערה 17), ב, תשמ"ה, עמ' 204.

כ' תמוז ה'תש"ח אהרן אהרן, דיגן הוסיף.

בדבר של סביבת סלס מעל אום אמטאם ס'א ה'אסיק
ה'אסיק ל'אן ד'מ ר'א'מ' א'מ'מ' א'מ'מ' ל'אן ק'א'מ'ה, ל'ה'מ' א'מ'מ' ו'מ'ק'ו'ן.
ה'ל'מ' ע'צ'מ'ה ל'א' א'ל'מ' ע'צ'מ'ה ה'א'סיק ו'מ' ע'ר'א'ו כ'
ה'מ ר'מ'ק' א'מ' א'ו א'מ' ה'א'סיק א'פ'י. ש'מ'ק' ה'מ'א, ה'מ'ר' 10/10
מ'ה'מ'א'ר'ה, א'כ'י. א'ל'מ' ע'מ'ו'ש ו'ח'צ'ו. מ'כ' ל'מ'
ה'ל'מ' מ'ט'ק' ב'ן ע'י'צ'. א'מ'ד מ'א'ל'י ה'ל'מ'ע' מ'מ'ח'י' ס'א
ה'פ'מ'ו' כ'י ק'ל'ה' א'פ'ס'ו'ד א'ל ה'מ'ד'מ' ל'מ', ש'כ'מ'א א'מ'ס'ק א'ל'מ'
מ'ח'ל' כ'ל. ה'ל'מ' ע'צ'מ'ה ע'ר'ב ל'א'. כ'ל א'ל'מ' ר'מ'ק' א'מ'ק' א'ל'מ'
ו'ה'י'ה מ'ח'ל' י'ל ל'י כ'מ' א'פ'מ'ו'ד א'מ' א'ל'מ'ק'.
כ'ל ה'ל'מ'ק' ו'מ'א'ל'י. ה'ל'מ'ע' א'מ'מ' א'ל' ה'ל'מ'ק'
ע'צ'מ'ה, כ'כ'ו. א'פ'מ'ו'ד א'ל'מ' ל'א' א'מ'ת ה'מ'מ'מ'ת' א'ל'מ' א'כ'י ר'מ'
כ'כ'י'מ', א'פ'ק'ו'ד א'מ' ע'מ'ק', א'מ'ת א'ל'מ'ק' א'ל מ'מ'ח'ה ה'מ'ק' א'ל'מ'
מ'ח'ל' א'כ'י ה'מ'א ו'מ'א'ד כ'מ'ל'מ'. ה'ל'מ'ק' ה'מ'ד'ה א'מ', מ'מ'ל'מ'
ל'מ'ל'ו א'מ'ק'. ה'מ' י'מ'ר ה'מ'ל'מ'ק' ה'מ' ד'מ'מ' א'ל'מ' ע'מ'ו'ד א'מ'
ה'מ'ל'מ'ק' ע'מ'ד ה'מ'ל'מ'ק' א'כ'י'מ'ק', א'פ'מ'ס'ו'ד ק'ל'ה' ע'מ'י'ה
ל' ה'מ'מ'מ'ת' א'ל'מ'ת' ע'מ'ד ה'מ'ל'מ'ק' א'מ'מ'מ'ת' ה'מ'ל'מ'ק' א'מ'
ה'ל'מ'ק' ע'צ'מ'ה ע'ר'ב א'מ'ק' א'ל'מ' ע'ר'ב'י' ה'מ'א א'כ'י'ה א'מ'ק' א'ל'מ'
מ'מ'ל'מ' ע'מ'ד כ'מ'ל'מ'ק' א'ל'מ' ה'מ'א מ'ק'ו'ה ל'מ'מ'ה מ'מ'ל'ו א'מ'ק' א'ל'מ'
א'כ'י'ק'ל' א'מ'ת א'ל'מ' א'ל'מ' ל'ק'מ'ק' ע'ד א'מ'י' ה' ע'מ'ד א'מ'מ' ע'מ'י'
(מ'מ'מ'ק' ה'מ'מ'ק') א'מ'ק' ק'ק'ל'מ' א'ל' א'מ'ת ל'מ'ק' מ'מ'ח'ה ע'מ'ד ה'מ'ל'מ'ק'
א'מ'מ'י' ה'מ'ל'מ'ק' ע'מ'ד י'ב'ו'ד'מ' ל'מ'ק', ו'ה'י'ב'ו'ד'מ' י'ב'ו'ד'מ', א'מ'ס'ק מ'מ'ל'מ'ק'
א'כ'ן ע'מ'ק' א'מ'מ'ת ע'מ'ד ע'מ' מ'מ'ת א'מ'מ' ל'מ'ק' מ'מ'ח'ה מ'מ'ה.

(...)

ה'מ'מ'ה ה'פ'מ'ו' ה'מ'מ'ל'ו ה'מ'מ'ל'ו, א'פ'מ'מ'ו' כ'י ע'מ'י' א'מ'ר'
מ'מ'ל'ו ה'מ'מ'ל'ו א'מ'ק' ה'מ'מ'ה, א'ל'מ' א'מ'ק' ה'מ'מ'ל'ו א'כ'י'ה
מ'ה ר'מ' ע'מ' מ'מ'ל'מ' א'כ'י'ן מ'מ'ה ה'מ'מ'ה, א'מ'ל'מ'ק'
א'פ'מ'ו' מ'מ'מ'י'ה.
כ'כ'י' ה'מ'מ'ק' א'פ'מ'ו'ד א'מ'מ'ה ע'מ'ד מ'מ'מ'ק' כ'י
מ'מ'ק' א'מ'ק' ל'מ'ק' ה'מ'מ'מ'ק' ע'מ'ד א'מ'ק' ע'מ'ד ע'מ'ד
מ'מ'ל'מ'ק' ה'מ'מ'מ'ת א'מ'ק' א'מ'מ'ת ה'מ'מ'ק' ה'מ'מ'ק' ל'מ'מ'מ'ת
מ'מ'ק' א'ל'מ'מ'מ'ק' ל'מ'ק' מ'מ'מ'י' א'כ'י'ה.

א'מ'ק' א'מ'ק'

מ'מ'ק' מ'מ'ק' מ'מ'ק'

המוסלמית-נוצרית אחרי פגישתה עם וינסטון צ'רצ'יל.²¹ לא ברור בשליחותו של מי פעל בתקופה שבה ביקר שר המושבות הבריטי באזור, שכן 'המשרד' היה מושבת באותה עת. העובדה שהדינים וחשבונות נמצאו בתפוזרות בארכיון פיק"א מלמדת אולי, כי נועדו לחיים מרגלית קלורסקי, מי שריכז באותם ימים את הפעולה בקרב הערבים מטעם ועד הצירים.

'יומן השדה' של דוידסקו מאפשר הצצה ליחסם של אלה שנחשבו כ'מבינים' את ה'מנטאליות' של ערביי ארץ-ישראל, אל השאלה הערבית כשאלה פוליטית בראשית השלטון הבריטי בארץ-ישראל. הוא מלמד על המקום שתפשה 'השאלה הערבית' אצל מעצבי המדיניות הציונית, בעיקר בהקשר של יחסם אל השלטונות הבריטיים. מהיבט אחר וחשוב הוא מלמד על השינוי שחל ביחס לריגול ולמודיעין, שלא נחשבו מעתה מסוכנים מבחינה פוליטית ולאומית, אלא הפכו למכשיר חיוני בעיצוב המדיניות הציונית.

21 אצ"מ, J15/7223. על ביקור וינסטון צ'רצ'יל, שר המושבות, ראה: "פורת, צמיחת התנועה הלאומית הערבית הפלסטינית, 1918-1929, ירושלים 1971, עמ' 51-53, 103-104.

דפים מפנקס השדה, מאי 1918

יום ג' – 7.5.18

נסעתי מיפו אל ראשון לציון להתראות עם מר מ. שניאורסון, ולקבל ממנו או מאת אנשים שהוא מכיר, ידיעות על אודות הכפרים, בטרם שאסע אליהם, בכדי שאכיר עד כמה שאפשר קודם היותי בהם.

יום ד' – 8.5.18

נדברתי עם מר גולדשטיין מראשון. הוא היה בזמנים האחרונים נוסע לקנות חטה בכפרים. הערבים בכלל משתדלים למכור ולקבל רק זהב, מקוים הם שעוד ישוּבו להנה התורקים וכשלא נותנים להם זהב אומרים הם שאין להם חטה.

לענין זה נחוץ מאד לסדר את הדבר עבור היבול הבא. עכשיו כמעט שאין כבר בכל הכפרים חטה, למכירה יען זה כבר סוף השנה. צריך לסדר כי בשנה הבאה לא יהיה עסק שכזה, ואם לא, המחירים יעלו מאד באופן שכל מי שאינו בעל ממון רב יהיה לו אי אפשר לחיות והתבואות תהיינה מוחבאות מבלי יודע ותמכר לסוחרים פרטיים המעלים עוד יותר את המחירים, ולא לאלה שזקוקים לחם. מר גולדשטיין מביע עד כמה שהכיר בכפרים בנסיעותיו, ההמון הפשוט, של הערבים מרצה מאד מביאת האנגלים יען אין להם מי שיגזול מהם את לחמם והם עובדים וחיים בשלום, אך כל גדולי העדה על הרוב השכים שהם תמיד היו נצלים מכל מסים קשים וגזלות והיו מטילים את כל הצרות על גבי הפלחים הם אינם מררצים מזה ואפשר לחשוד שהם בשעת דחק יעוררו ויחררו את ההמון לרע.

השכים מרגישים שהם אבדו את ערכם ואין הם יכולים למשול כמו בימי התורקים, מרגישים הם שאין אותם הימים שהיו בבקשיש עושים הכל מה שהם רוצים, היו לוחצים את מה שרצו, והיו עושים הכל כלבבם ותמיד הבקשיש הצילם, מרגישים הם שהם כאסירי ידים, מרגישים ושותקים, בהכרח, ואין פיהם מדבר ומוציא מה שלבם חושב.

אחר הצהרים נסעתי אל חנות אחת שבדרך רמלה אצל בית דגן שם ראיתי כי באים לשם חילים מצרים שותים קפה ושבים ומשוחחים. גם מצאתי שם חילים אחדים אנגלים. הייתי בבית דגן. התראיתי עם חג' יהיה נגיד ועוד אחד בשם מנשה חמדן מראשי הכפר (המוכטרים) [מוח'תרים] לא היו, ואלה ממלאי מקומם), להם לא הודיעו עד עכשיו בדבר כל איש זר הבא ללון אצלם שיביאוהו אלינו, אמרתי להם צויתי להם מעכשיו והלאה אסור ללון בכפר איש אורח מבלי שידעו מי הוא ומה הוא, ומה הוא בא לבקש בכפרם, ואם יבוא איש זר או מוכר וחשוד, יביאוהו אלינו.

כמו כן אמרתי להם לתת לי רשימה מהפרדסים שיש אצלם ומי הן המשפחות שגרות בהם וכמה הן נפשות כל משפחה ומשפחה. לפי דעתי צריך פעם בשבוע לעבור בפרדסים האלו בלילה, ולראות אם אין לנים אצלם אנשים זרים. לזאת נחוצה הרשימה שאמרתי להם לעשות. הערבים מתכוננים כבר לקצור שעורה. כשנסעתי מבית דגן פגשתי בערבי אחד הנהוג חמור טעון בשק מלא, ואחריו הולכות 3 ערביות נושאות 3 סלים גדולים עם עדשים, תלושים, כבר יבשים. שאלתי את הערביות מה הן נושאות? ענו לי זה עשב, שוב שאלתי אותן איזה פעמים מה זה? והן ענו זה עשב לבהמות, כשראיתי שהן מסתירות ממני הבנתי שהן לא רוצות כי ידעו שהן לוקחות את העדשים הביתה, אמרתי להן שאני יודע מה זה, וכי זה עדשים ושאלתי את הערבי למה הן מסתירות ממני שזה עדשים, ענני שהן טפשות (הבָּלָה). גם בשק של הערבי היו עדשים הוא אמר שהעדשים שלו הן, והוא לוקח את זה הביתה. יותר מזה אין לו עדשים. רשמתי את שם הערבי אחמד אבו עלי. היוצא מזה שהערבים מתחילים מעכשיו לגנוב את תבואותיהם הביתה, וכך בטח יעשו גם בשעורה וגם בחטה. הם יוציאו את זה, יחביאו ואיש לא ידע מזה.

יום ה' — 9.5.18

נסעתי מראשון-לציון אל הדרך של רמלה. הייתי בשתי חנויות הנמצאות בדרך. מצאתי שם חילים אחדים קונים תפוחי זהב, וגם אנשים צוילים מפרדסים שבדרכים יושבים ומדברים פוליטיקה. מה שדיברו לא יכלתי לשמוע, ותיכף שנגשתי הסבו את שיחתם בדבר יום-יום.

נסעתי אל בית דגן. קבלתי מאת שני מוכתרים, אחד מחמד עסוק, והשני אחסן להלוב קבלתי מהם שתי רשימות של הפרדסים ומשפחות ונפשות הנמצאות בהן. הזהרתי אותם ואמרתי להם שכל זר הבא אליהם מוכרחים הם להביאו אלינו. ואם ידעו לנו שהיה אצלם אורח זר והם לא הודיעו לנו אודותיו ייענשו קשה.

מבית דגן נסעתי אל ספרייה, שם דברתי עם המוכתר הראשי: יעקוב יוסף, בספרייה יש שלוש משפחות מהגרים מלובן שאצל אבוד[?]. בספרייה היתה להם פקודה שאם יבוא אליהם אחד פרכ[?] שברח מחיל התורקים ובא אליהם יביאוהו ליפו, ובדבר אורח זר שיבוא אליהם ואינם מכירים אותו, או מכירים אותו לרע, בדבר זה לא אמרו להם כלום, הודעתי להם שצריכים, מחויבים הם להשגיח על כל זר הבא אליהם, ואם בא אחד שהם יודעים כי אינו מסביבה זו או שכלל אינם מכירים אותו יביאוהו אלינו.

גם שם הודעתי בדבר הפרדסים וכל אלה שגרים בהם שאסור לאיש זר ללון אצלם ואם יפגשו בנכרי יביאוהו. וגם כן קבלתי מהם רשימה כמה נפשות יש בכל פרדס.

נדברתי עם ערבי אחד בשם ודיע סרה. ודיע זה נעשה לזבט בוליסיה [נאָבט בוליס] — קצין משטרה[?] ברמלה בראשית הכנס האנגלים להנה, ובשעה שערביי רמלה התנפלו על הארם לקחת תבואה משם היו יריות מהחיילים האנגלים על הערבים, באותו מקום גם הוא נמצא והוא נפצע מכדורים שפגעו בו. ועכשיו הריהו בבית בספרייה. ודיע זה אמר שהוא מתפלא על אשר לא הודיעו להם מזמן לתפש כל זר שאינו מוכר. הוא ספר לי עובדה, כי לפני חודש ימים בא אליהם חיל לבוש

בתלבושת בוליס מצרי עם טרבוש, וביקש בשם אופיצר אחד מרמלה שלא היה ולא נברא, שהכפר ספריה צריך לתת לממשלה סכום של ביצים, וכל משפחה שאין אפשרותם לתת ביצים יתנו כסף. כך עשה החיל גם בבית דגן. וודיע הבין שזה לא אמת שהממשלה האנגלית לא תעשה זה, והוא עמד נגד שלא ימלאו אחרי רצונו של החיל זה ובינתיים שלח וודיע מכתב אל ה-APM [מפקד המשטרה הצבאית במקום – Assistant Provost Marshal]¹ בפתח-תקוה. בינתיים החיל הזה הרגיש בסכנה וברה, וכשבאנו שני בוליסים מאת ה-APM חפשו חפשו בין כל החיילים בכל המקומות ולא מצאוהו. וודיע אומר כי מקרים כאלה יכולים לקרות תמיד ולהם לא היתה שום פקודה או רשיון בנוגע לזה שעליהם לתפשו ולהביאם ליפו. אמרתי לו כי מעכשיו והלאה אם יקרה מקרה כזה, או יראו אדם זר, הבא ועושה עצמו כרוצה לקנות דבר מה, ואינו קונה יביאנהו אלינו. הייתי בסרפנד עתה, המוכתרים לא היו, דברתי עם ממלא מקומם, עבר אל עטר. מסרפנד הולכים בכל שבוע המוכתרים אל רמלה ואם יש להם דבר מה למסור הם מוסרים לרמלה, בכל זאת אמרתי לו שאם ימצאו איש זר שיש לחשוד בו, בא אליהם יביאו אותו אל משרדנו ביפו.

בסרפנד נפוצה שמועה לפני בערך 6 שבועות, שהממשלה האנגלית לוקחת את כל הצעירות, הבלתי נשואות, ושמה אותן בבתי הזונות עבור החיילים, כל הזרי הצעירות הבלתי נשואות נבהלו, אצו וחפשו צעירים שישאו את בנותיהם, הם כבר לא דרשו כסף בעדן, ובלבד שירצה הצעיר להינשא, והרבה צעירים השתמשו בהזדמנות והתחתנו.

אחרי עבור איזה שבועות נוכחו הערבים שהדבר אינו נכון, אלא מסבת שתפשו ערביה אחת עם החיילים באהלים, תפשו אותה ועוד אחרות שהיא גלתה את שמותיהן ושלחו אל בתי הזונות ומסיבת זה נפוצה השמועה.

מוכן, בארתי להם עד כמה שהם טפשים בחשבם בדבר ענינים כאלה, וכי הממשלה האנגלית לא תעשה דברים שכאלה להפך הממשלה האנגלית משתדלת ותשתדל עד כמה שיהיה אפשר שהם יפרחו ויהיו לאנשים ישרים וטובים ואין מזימתה של הממשלה להרע להם.

10.5.18

המיוור קרא למר שניאורסון לבוא אליו. בבקר חכיתי עד שוב שניאורסון ממנו לשמוע אולי יש דבר מה שצריך ללכת או לנטוע יחד עם שניאורסון. האחרון שב והמיוור אמר לו שהם כולם עוזבים את ראשון לציון תשמר שניאורסון יראה איך להסתדר בנוגע לאוכל שלו, או בכלל אם ישאר בראשון. נסעתי אל כפר עננה התראיתי עם המוכתר חסן אבו אחסן. בכפר עננה יש הרבה מהגרים בערך 600 נפש. הם מקולה, סנטיה, ברוקין, אמורה.

בכל הסביבה חשבו הערבים שהממשלה האנגלית לא תקח השנה את העושר [=מעשר]. הם אומרים שכך שמעו מתנהגים במקום שכובשים אותו מחדש, לא לוקחים עשר. המוכתרים של כפר עננה הולכים כל שבוע ליפו להתיצב אל הממשלה ולמסור אם יש להם דבר מה נחוץ למסר.

המוכתר של כפר עננה מתלונן שהערבים אינם שומרים על נקיו הכפר והזבל ממלא את הצרותיהם, וגם את הבתים. הוא כבר צוה איזה פעמים לנקות הכל, והם אינם נשמעים לו, נחוץ הוא אומר לזה פקודה מצד הממשלה. כמו כן הבאר שלהם, באר המים שהם שותים ממנו גם כן מלא אי נקיון והם אינם מסכימים ונגשים לנקותה.

מכפר עננה נסעתי אל יהודיה. המכתרים היו ביפו. הם נקראו ליפו לשאלת נשק שנמצא אצלם. נדברתי עם אחד מהם מוסטפה אל בערוני שהיה שם. ביהודיה יש מהגרים ממגדל ומאמורה.

חיים צבי גרינשטיין

ביהודיה נודע לי שעוד מעט צריך לבוא להנה גרינשטיין, עבור לחפש נשק בכפר. נפגשתי עם גרינשטיין, מכניס [מכנס] ופוליס אחד. עזרתי להם לחפש ומצאו רובה, מרטיני תורקית עם כדורים. נסעתי לפני בפתח-תקוה.

— — — [כך במקור]

במה שנוגע לכפרים בית דגן, ספריה, סרפנד עמר, אין באים בעליהם פוליסים לבקרם אלא רק לפעמים רחוקות, וזה לא טוב, הם שמחים על זה שאין באים אליהם, אבל נחוץ מאוד שבכל שבת יעברו איזה פעמים אליהם לבקרם שלכל הפחות יכירו שמביטים עליהם ויען לפי דעתי הם ערבים רעים, וזה שעוזבים אותם לגמרי איננו טוב.

אמנם אחד בתלבושת צבאית אינו יכול להוציא מהם מה שנחוץ מפני שהם ערומים מאוד, ויודעים איך להזהר, ואיך להתנהג כשבא אליהם חיל או פוליס, ולזה עבור לחקור ולדעת את לבם, מה דעתם, מה מחשבים לזה נחוץ אחד או שנים אנשים צווילים שיסעו לשם לפעמים, כלפי פנים לקנות איזה דבר ולמצוא ידידים טובים ואז אולי אפשר לדעת דבר מה.

בכל זאת טוב שבכל שבוע יעבור אחד חיל לבקרם.

אפשר בכפרים האלה למצוא הרבה מחפצי הצבא אם יחפשו.

נחוץ מאוד בכל שבוע לנסוע בלילה ולהכנס אל הפרדסים לראות מי לן אצלם, ולכן בקשתי מהם רשימה מכל הגרים בפרדסים.

כל זה (1 או 2 יסעו אליהם) יבקר את הפרדסים בלילה, בכלל יראו להם שלא עזבו אותם לגמרי, יאחזו אותם יותר ביד, ויהיו יותר בטוחים.

רוב הערבים מהכפרים האלה עובדים בראשון לציון בכרמים ובפרדסים, לוא יכלו גנו בראשון לעבר כמין אורגניזציה קטנה שם צעירים אחדים טובים היו יכולים להודיע על ידם מכל הנעשה בכפרים.

— — —

הנסיעה מ-7.5.18 עד 11.5.18 עלתה להוצאות 153 p [כנראה פיאסטר — גרוש מצר].

שקר אל ג'יח אצל ברית

אבו חסן מבית דגן

אמחמד אל רזה.

יום א' — 19.5.18

כשיצאתי מיפו נגשתי אל קברצה של פועלים העובדים בתקן הדרך. בקשתי מהם מים. אמרו לי שאין להם, אך הנה תיכף הם שולחים אחד להביא.

הלכתי עם הצעיר שנשא את הפח להביא מים, בלכתי שאלתיו כמה שהם מקבלים בעד העבודה. הוא אומר לי כך: מנעון אבוהום מוש נ'יין [כנראה צ'יל: מלען אבוהום] — ארור אביהם — אינם שבעים רצון. אין הם חפצים לתת לנו יותר מ-6 גרוש ליום. אנו בקשנו יותר לא רוצים לתת לנו כשהיו התורקים והיינו מרויחים רק 5 גרוש היתה מספיק ויותר. ועכשיו אין זה מספיק כלום. אז כשהיו התורקים היה יותר טוב.

כשאחד מושלמני [מוסלמי] מאתנו בעיר רב עם אחד נוצרי, אז תיכף הם מקללים אותנו, ואין אנו יודעים לענות כלום. הם מרגישים את עצמם חזקים תקיפים, מפני שהממשלה היא הלא אנגלית, כלומר נוצרית. מקדם כשהיו התורקים אנו היינו החזקים והתקיפים. לפני איזה ימים התורקים שרפו שני בלונים [כדורים פורחים] של האנגלים. אומרים כי יצא

אִירון, ובו יש מין רָאֵי כזה שמבעיר אש והראי הזה שרף אותם. לנו המושלמים הדבר לא נגע, אך הנוצרים הם רגזו מאד על זה.
 רציתי להמשיך אתו בשיחה אך החברה שלו קראה לו לבוא ולא הספקתי גם לשאלו שמו אך בפניו אכיררו.

— — —

הלכתי אל חנות הנמצאת מצפון בית דגן. החנות שייכת לערבי בשם אמחמד רָה, זה האחרון היה אופיצר אצל התורקים היה בחזית בעזה. הוא למד בקושטה, אתו ישבתי ושוחחתי. מקודם הוא פחד לדבר אתי הרבה, אך כשראה ברבורי שהרי זו בדוית טובה, שאלני מאין אני. ספרתי לו שאני מסביבת סלט וכי נגנבה לי סוסה, ואני הולך לחפשה, הוא ספר לי כי היה אופיצר בצבא התורקי וכי הוא עבד הרבה, בזמן האחרון היה מאסף תבואות עבור הממשלה. בפעם האחרונה שב אל סיני, אל המשרד שלו פגש את התורקים בורחים, אז ברח הוא, וכאשר בא אל בית דגן רצה לקחת את משפחתו ולברוח אל נבלוס, אך לא הספיק למצוא גמלים, יען כי האנגלים תיכף באו, כאשר הרגיש שהאנגלים באים הסיר את החליפה התורקית, ולבש בגדים פשוטים.
 הוא ספר לי שהוא מכיר את המצב טוב, מצב המלחמה איננו תלוי בחזית זו שפה, העיקר הוא אומר היא החזית שבצרפת, אם הגרמנים ינצחו שם אז גם החזית הזאת מנוצחת, ולחזית זו התורקית שנמצאת אצל פתח תקוה לא נחוץ להתקדם [החזית נעצרה בדצמבר 1917 בקו הירקון].
 אנו יודעים בטח שלתורקים יש האפשרות עכשיו לדחוף את האנגלים אחורנית. אך הם אינם רוצים משני טעמים:

(1) מפני שמחכים לתוצאות החזית בצרפת.

(2) אם הם ידחפו את האנגלים יכולים הם לדחפם גם עד עזה, אך מפחדים הם שהכנף המזרחי שמצד סלט וקרק תהיה החזית יותר צפון מזאת החזית. אז האנגלים יכולים להקיף אותם לנטות מערבה והם יסתמו בעדם הדרך וגם לברוח לא יוכלו, לכן הם חושבים להקיף את האנגלים מצד מזרח ולבוא מדרום כך הוא מבין הוא אמר.
 הוא אומר כי בשעת ההתקפה בעזה התורקים הבינו מה שהם עושים, כי שבו מרחק כזה עד אחרי פתח תקוה. אלמלא זאת לא היו מספיקים להתבצר, והיו אובדים הרבה חיילים, כך הם הצילו הרבה חיילים וגם הספיקו להתבצר.
 הוא השתול לבאר לי שהוא מבין מה זו מלחמה, ומה היא פוליטיקה של מלחמה, הוא למד והיה גם בחזית.

הוא שאלני מה בנוגע לברדוים שמצד סלט מצד מי הם עומדים מצד האנגלים או מצד התורקים? הוא אמר לי שעדיין הם לא הרגישו את טיבו של האנגלי, אך בכל אופן שהוא, מוטב להיות תחת פקודתה של ממשלה שהיא מאומתם גם אם היא לא כל כך מיטיבה, מאשר להיות תחת פקודת ממשלה טובה ולא אומתם.

באותו זמן שאנו יושבים ומדברים בא חיל מצרי פשוט ומספר לי שהיום נשברה רגל של גמל אחד, והוא מצדו ילך הערב אל הַסְרֵגֵט כלומר האופיצר שלהם, וישתדל לבאר לו שאין תועלת לרפאות את רגלו של הגמל והוא מחליט עם אמחמד אל רזה שזה האחרון יבוא לקנותו, והם ישחטוהו ימכרו את הבשר והרוח יחלק ביניהם, הם מחליטים, גומרים והמצרי נפרד מאתנו. כולנו — אומר לי — הלא אנו כולנו אחים בני מוחמד, אין דבר אם דברנו ככה בינינו דברים כאלה.

— — —

אמחמד רָה ספר לי עד כמה הם מקים לשובם של התורקים, אך הם מוכרחים לשתוק, לסתום הכל בלב ולשאת, מפני כי לממשלה האנגלית יש הרבה מרגלים.
 הוא ביקשני ללון אצלו — [כך במקור] לא מצאתי יותר נחיצות לדבר אתו. הלכתי.

משם פניתי בדרך ההולכת מבית דגן לראשון, לא בדרך העגלה אלא בדרך ההולכת בין כרמי נטיעות, שקדים וייתים.

אני הולך בדרך והנה שני ערבים זקנים יושבים על יד הדרך. אנכי הכרתי שהם מביטים אלי ורוצים לדבר אתי, עברתי על ידם אמרתי להם בלשון כְּדוּיָגִית שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם, וערב טוב! הם ענו לי בשמחה רבה, ותיכף שאלו אותי לאן אני הולך. אמרתי להם שאני הולך אל קוֹבְנִית אל יהוד [צ"ל קומבנית] — הקיבוץ של היהודים. הם בקשוני לשבת ואני ישבתי לידם. פונה אחד ומשביע אותי ואומר, וְאֵלֶּה האֵינְךָ מִצְפּוֹן? שתקתי. רציתי שישאל עוד פעם. שאל שוב האֵין אתה בא מִצְפּוֹן? אמרתי לו כי כן. אני בא מִצְפּוֹן אני מִהַחֹרֵב [כך במקור] מִשְׁפַּחַת אל עכו. ספרתי להם כי נִגְבְּה לִי סוּסָה ואני חִפְשִׁיָהּ אצל התורקים, ולפי שנודע לי כי הביאו את הסוסה ומכרו אותה פה בסביבה זו ליהודים והרי אני מחפשה. אמרתי להם שבאתי ברשות מהתורקים בתנאי שאביא להם ידיעות. הם התחילו לשאלני מה נשמע אצל אחינו התורקים, ומדעתם לא באים. אמרתי להם כי שם מעבר השני שמעו התורקים כי התושבים שנמצאים בכפרים בידי האנגלים אינם מרוצים שהתורקים ישובו. הם התחילו להשבוע באלפי שבועות ואחד מהם הרים את שתי ידיו השמימה ואמר: אֵלֶּה יָרְבוּ, אֵלֶּה וְאֵקְבֵר! מתי נראה כבר את אחינו התורקים שבים להנה. מתי יהיה אותו הרגע, ואני בכדי לאמץ לבם ולתת להם לדבר, אמרתי, קרוב.

הרגשתי בשני הזקנים כמה וכמה שמחה אמיתית, שמחה מעמקה דלבה, וביחוד, שמחו שנודמן להם איש הבא מהתורקים, והם רואים שעדין התורקים לא אבדו. הם סיפרו לי בהתפעלות שמחה, שהם גונבים הכל מה שהולך, לחם, אורז, טעה [תה], בגדים וכי הם מוסיפים הרבה כסף. הכל נתיקר, והם עושים כסף, אך בלבם הם אומרים אנו מחכינו בכליון עיניים לתורקים.

הם סיפרו לי שהנשים שלהם הערביות, הולכות למכור תפוחי זהב וביצים לחיילים ואצל להם ורמלה ממזרח להם חונים חיילים שבאו לא מזמן מהחזית שמעבר לירדן. עוד החיילים ספרו לנשים, שהאנגלים שבו אחור עד יריחו ולוא התורקים והגרמנים ששם רצו לדחוף כי אז היו דוחפים את האנגלים אחור הרבה.

דברתי אתם בנוגע למוכר הקרקעות. אמרתי להם כי שם בצד השני אצל התורקים שמענו כי היהודים קונים הרבה קרקעות מהעם, הם ענו כי לא, אנו לא נמכור בשום אופן, ואם יהיה איזה אחד שיהיה מוכר למכור, אז נסדר שאנו הערבים נקנה ממנו.

שאלתי אותם אם כבר הכינו איזה הסתדרות בנוגע לזה הם אמרו לא הם לא הכינו שום הסתדרות אך הם יסתדרו. בכלל הם מפחדים עכשיו להתאסף שמא הממשלה תשים עין עליהם. את זה בנוגע לקרקעות אמר לי גם מחמד רוה בעל החנות וגם הוא אמר שידוע להם כי האנגלים היו מוכרחים לקחת מכאן כח אל החזית בצרפת ולהנה הביאו את ההנדים [הודים], ובכל אופן אי אפשר הוא אומר לבטוח שההנד ילחמו בלב ונפש נגד התורקים כי הלא גם הם מושלמנים. מחמד רוה כשדברתי אותו בנוגע למכר קרקעות ליהודים אמר לי כך למרות מה שאנו יודעים כי אנגליה מבטיחה את ארץ ישראל ליהודים למרות זה ולמרות הכל אנו נשתדל לא למכור את קרקעותינו.

אנו יודעים הוא אומר מחמד רוה אנו יודעים את היחס הטוב שבין הממשלה והיהודים והנוצרים, יודעים אנו כי היהודים נמסרים לעבדות הצבא עבור לעזור לאנגלים, יודעים אנו ומוכרחים לשתוק. נקוה שיבוא יום ונוכל לדבר.

דברתי עוד עם שני הערבים הזקנים ולבסוף אמרו הם אלי, אם אתה רוצה נתן לך שם של אחד הערבים מכפרנו והוא עובד אצל היהודים במושב, והוא כבר יודיע לך אם טוסתך נמכרה שם

במושבה או לא, והוא צעיר טוב אם ידוע הוא איזה חדשות יספר לך. הם אמרו לי את שם הערבי ששמו שקר אל ג'יח עובד אצל בוריס [בוריס (ד"ב-חיב) לובמן מראשון-לציון].

בקשתי מהם שיאמרו לי מה שמם שאבוא בשמם אל הצעיר שקר. אמר לי אחד ששמו אבו חסן מבית ד'גן והרי זאת החלקה עם עצי זיתים שייכת שלו. והחלקה שממולנו שישבנו שם גנה של שתילי עגבניות שייכת לשני, ברכתי אותם, והם ברכוני שאצליח בדרכי הלכתי לראשון לציון. גם הם בארו לי את היחס הטוב שהיהודים והאנגלים נמצאים אתו. והלא אומרים הם היהודים מרגלים ושולחים היו ידיעות לאנגלים עוד טרם בואם להנה.

ובלכתי בקשוני כי בשובי אתראה אתם. בכדי לאמר להם אם מצאתי את סוסתי. בנסיעתי הקודמת לפני 10 ימים רק, הן הייתי בבית ד'גן והודעתי לכל המוכתרים והם הכריזו בכפר שעליהם לשמר להשגיח ולתפוש כל אחד זר העובר על שדותיהם ובכפרם, ואינם מכירים אותו חושדים בו שהוא זר, ועל אחת כמה וכמה צריכים הם להיות מהירים לתפוש אחד הבא אליהם ומספר להם שהוא בא מהתורקים וברשותם של התורקים, והוא מתכוון לשוב ולקחת ידיעות אל התורקים, הרי לנו משל עד כמה שהם נשמעים לזה עד כמה שהם בלתי נאמנים, בעת שבאים אליהם ומזהירים אותם, הם נשבעים ונכנעים ומבטיחים בהבטחות כאלה שמאמינים להם, והרי לנו עובדה עד כמה שהם ממלאים את תפקידם אך ורק נגד הממשלה.

משם הלכתי אל ראשון לציון בכדי להתראות עם שקר אל ג'יח. הם ספרו לי שהאנגלים עושים חפירות הגנה בכדי לסגת אחור, החפירות לא רחוק מכפרם. [שקר אל ג'יח עובד אצל בוריס לובמן ובכדי לדבר אתו צריך לסדר את הדבר שבעל החצר שבו לן הערבי ידע לא להפריע ולא לגשת אם יראה אדם זר בחצר עם הפועל שלו, ועבור זה חפשתי את מר שניאורטק, וזה האחרון סדר את הענין שלא תהיה שום הפרעה מצד בעלי החצר.

בערב בשעה 8 בערך נכנסתי אל החצר וקראתי בקול לא גבוה את שקר. האחרון ענני. קראתיו אלי הוא נגש אלי וישב אצלי. אמרתי לו שאני בא בשם אבו חסן. הוא שלחני אליו וספרתי לו שאני מחפש סוסה וכו'.

שקר אמר לי שהשם אבו חסן אינו ידוע לו, אך בכל אופן אֶהְלֵן וְנִסְהֵלֵן. אני ספרתי לו מהיכן אני בא, וכי לא רק עבור הסוסה אני מסתובב, הוא קראני לעלות על הסוכה שהוא לן עליה, עליתי אתו וישבתי שם על הסוכה. מצאתי יושב עוד ערבי אחד קטן בן 16 שנה בערך, והתחלנו לשוחח. הם ספרו לי שבזמן האחרון באו אל החזית זו הרבה הנד [הודים], מפני שאנגלים רבים הלכו מכאן לאן אין הם יודעים.

שקר ספר לי שבזמן האחרון נסע לירושלים ראה בדרך הרבה חיל אנגלי. שקר ספר לי שהיהודים שמחים מאד לקראת האנגלים, והרי לכבוד זה חגגו בשבוע העבר חגיגה כללית ביפו ומכל המושבות נסעו ליפו אל החגיגה [כנראה 'חגיגת התורה' בתל-אביב, עם החזרת ספרי התורה מפתח-תקה ב'15 במאי 1918].

אני ספרתי להם שהתורקים מביעים את צערם על כי בברחם מכאן היו מוכרחים לעזוב הרבה נשק, וזם חוששים כי האנגלים אספו ומצאו את כל הנשק.

השייג' הערבי הקטן ענה לי על זה כי את כל הנשק שהתורקים עזבו הם אספו והחביאו. האנגלים אמנם באים מחפשים. הם מצאו נשק. אך יש עוד הרבה נשק מוחבא בכפר.

שקר אמר לי שעל פי שאני מסמן לו את סוסתי, היא צריכה להיות ברחובות אצל יהודי בשם אברדיים. שאלני אם אפשר ללכת לרחובות אם האנגלים אינם תופשים בדרך. אמר לי כי לא.

אתה יכול אמר לי ללון אצלי וללכת בבוקר. או גם ללכת עכשיו איש לא יגע בך, איך שהנך רוצה.

הם ספרו לי בדבר הכסף שנתרם אצלם, מחיר העבודה נתיקרו, האחד מהם מקבל 6 וגם 7 בשליק ליום, ובמקום שהיו רואים עניים שאין אתם פרוטה עכשיו כל עני תעני יש לו כסף.

אני ראייתי שיותר אין להם מה לספר ושקר הגדול מביט כל פעם אל הדלת של בית בעליו אם אין איש בא משם, מפחד פן יראו אותו, הם בקשוני לאכל, שקר רצה לשלוח את הערבי הקטן אל חנות לקנות לי אוכל, לא נתתי לו אמרתי כי כבר אכלתי. שקר אמר לי שאם אבוא אל רחובות אנש אל ערבי מחמוד שעובד אצל הצעיר אברהים שהוא הצעיר שנסע על הסוטה בשעת החגיגה בחג הפרחים[?]. הוא היה בקבוצה שבאה ממקוה יזרעאל [מקוה-ישראל], והערבי ההוא יעזור לי במה שארצה, וביחוד יודיע לי אם סוסתי נמצאת אצל היהודים.

הוא אמץ את לבי ואמר לי כי הסוטה בטח נמכרה ליהודים. יען כי היהודים היום קונים כל דבר, ובלבד שיזדמן להם לקנות. שאלתי את הם קנו ארמות בזמן האחרון. ענה לי כי לא, אך הוא אומר ארמות עכשיו לא ימכרו הערבים, אלא רק מי שזקוק מאד לכסף ואלה יהיו רק מעטים.

אני נפרדתי מאתם, הם ברכוני שאֵללה ישמר צעדי ויצליח דרכי, והלכתי.

כשיצאתי מהחצר של מר לובמן רציתי להכנס אל חדרו של שניאורסון. ראייתי שאיננו בבית. הסתובבתי ברחוב לחפשו. אני עובר ברחוב והנה צעיר ובידו שוט, הולך אחרי, ובכדי לנסות למה הוא הולך אחרי התחלתי לסור הצדה כאילו מנסה לברוח, הצעיר מהר את צעדי אחרי. אחרי לכתו אחרי איזה רגעים, צפצף פעמים, ותיכף בא אחד ובידו מקל. האחרון נגש אלי העמידני ושאל מי אני ומה אני עושה כאן. אמרתי לו שאני בדווי מצפון ונחוץ היה לי להתראות עם אנשים כאן. הוא העיר לי פעמים שדבורי הוא דומה לבדווי סלט, ואמר לי ללכת אחריו אל ראש ועד המושבה, אני לא רציתי אמרתי לו תוכל לקחתני אל אחד מפקידי הממשלה, וכבר התחילו הנסובים לרמוז אחד לשני, הבינותי בכדי לקחתני בחזקה, בינתיים כל העובר ורואה קבוצת צעירים סביב לבדווי עומד, נגיש אחד צעיר בשם רוזין אני מכיר אותו וגם הוא מכירני היטב, רוזין התחיל להתבונן היטב אל פני ולאור הלבנה הכירני, אני ראייתי שהוא מכירני ולא רציתי שיתחיל לדבר, רמזתי לו בעיני, הוא הבין וביקש את הנסובים ללכת הוא מכיר את הבדווי הזה וצריך לעזבו כשכלם הלכו הוא התחיל לדבר אתי, ואמר לי שכאן במושבה הם העמידו שומרי לילה לחפש כל זר מבלי התחשב, אם יהיו ערבי, נוצרי העובר כאן ולדעת מי ומאין הוא ומה מעשהו כאן.

19.5

יצאתי אל הרחוב נגשתי אל חנות קניתי אוכל ויצאתי, ראייתי שהאיש שקניתי ממנו מתבונן אלי יותר מדי.

אני אך ידתי את המורד בדרך ההולכת ליפו, אך ורק יצאתי ממושבה והנה אחד רוכב על סוס רדף אחרי, האחרון השיגיני העמידני שאלני מי אני וכשהתחלתי לדבר אתו מובן בדוויית פנה אלי ושאלני אם אנכי הוא הבדווי שראו אותו תמול בלילה במושבה. עניתי כן, ובכן תוכל ללכת אמר אלי, הוא סיפר לי שהחנוני שקניתי ממנו אוכל שלח ילד אליו להודיע שזה עכשיו עבר בדווי זר, ופנה והלך אל דרך יפו. לכן הוא רדף אחרי.

משם הלכתי שוב אל דרך בית דָּגֵן באותה דרך שבאתי תמול בערב. כשנגשתי אל המקום שנפגשתי בו תמול עם שני הערבים, ראייתי שאחד מהם בעל האחוזה שנטועה שתילי עגבניות שוכב בין העגבניות תחת עץ. אנו נכנסים אל העגבניות ונגשתי אליו. כשהוא ראני שמח מאד לקראתי, וקבלני בסבר פנים יפות. הוא בקשני לשבת, ותיכף שאלני אם הצלחתי בדרכי, אם מצאתי את הסוטה, ואם קבלתי איזה ידיעות.

אני עניתי לו שבדבר הסוטה נודע לי שעלי ללכת לחפשה במקוה [מקוה-ישראל] ולכן אני שב להנה.

אמרתי לו כי לשקר היה השם, אבו חסן, מוזר, אז הסביר לי הזקן שאבו חסן זה הוא קרוב לשקר ושוב הראה לי את חלקת הזיתים השייכת לאבו חסן הזקן.

שוחחתי עם הזקן. הוא ספר לי שוב שהם מאספים הרבה צרכי אוכל מהאנגלים. הוא ספר לי ספור, שהערביות גם כן גונבות מהם. ספר לי כי לפני זמן מה היה מונח ממערב לבית דגן הרבה מזון של האנגלים ובבוקר אחד השכם הלכו נשים ערביות וגנבו מהם הרבה דברים והן שבו עוד פעם, ובפעם השנית ראו אותן האנגלים אמרו להן לשוב והן עשו עצמן כלא שומעות. האנגלים ירו עליהן והמיתו אחת מהן.

הזקן סיפר לי כי כשרק נכנסו האנגלים, היו באים אליו חילים ולוקחים ממנו עזים מהעזים שהיו לו, והיו משלמים לו 60 גרוש עבור כל עז, כשהוא ראה שהעסק אינו טוב הוא ברח עם העדר דרומה, ומכר את העזים בשתי לירות כל אחת. הוא אומר כך: בְּתֵהֶן וְלָהּ יֵאָפְלוּהֶן הַפֶּלֶב האנגלים [מכרתי אותן, ובלבד שלא יאכלו אותן הכלבים האנגלים].

הוא ספר לי שיש לו בן בצבא התורקי, וכי גם הוא היה קרוא אל הצבא. אך אז הוא אומר בבקשיש היינו עושים הכל עכשיו זה רע אי אפשר לעשות בבקשיש כלום.

עם הזקן הפעם מצאתי יושב אתו בנו קטן בן 10 שנים בערך וכאשר שוב נדברתי בנוגע לנשק אמר לי הקטן כי הרבה נשק כבר אספה הממשלה, אקדחים, סכינים, אך בכפר יש עוד הרבה נשק מוחבא באדמה. רציתי לדבר ולבקש שאני רוצה לקנות רובה, אז הזקן התחיל לגמגם ואמר אינני חושב שיש עוד רובים בכפרנו.

הם ברכוני שאשוב בשלום אל התורקים ואני הלכתי מהם.

הלכתי על דרך רמלה אל חנות קטנה הנמצאת מדרום לבית דגין. שם סרתי, קניתי מעט אוכל, הזקן בעל החנות אדם שקט לא דבר כלום. לפי הנראה הוא יודע להזהר, נגשו חמשה צעירים מדברים תורקית קנו איזה דברים, הקשבתי לדבריהם הבינתי מהם שהם מדברים אודותי ואחד אומר שלפי הנראה לו אני מחוץ.

התעניינתי בהם, ונוכחתי שהם אַרְמֵנִים. משם הלכתי אל רמלה, ברמלה ישבתי בבתי הקפה. כל פעם בקפה אחר, ולא יכלתי לשמוע כלום. נסיתי הרבה פעמים לדבר, לפתח שיחה, אך הם נזהרים מאד ואין הם מדברים כלום.

כשהתחלתי לשאול למקום באיזה בית ללון ענו לי שאין כאן שום מקום ללון. יש רק שני בתי מלון של יהודים אך אצל הערבים בני העיר אין מקום. כה הסתובבתי עד הערב וביום השלישי גם כן עד אחרי הצהריים ולא יכלתי לשמוע כלום מענין לנו. הם רק מדברים על דבר היוקר, אך הם אומרים כי לעומת זה הם מרויחים הרבה.

ביום ג' אחר הצהריים הלכתי אל לוד. באתי אל הקפה שאצל באר המים שמצפון העיר על יד פסי הרכבת. שם ישבתי עם חברה של שלושה מבני לוד, הם גם כן דברו על דבר היוקר השורר וביחוד יוקר החטה, שנים מהם הביעו את תקותם, שהממשלה תסדר לשנה הבאה כלומר היבול הבא שלנו, שלא יהיה יוקר כזה, הם חושבים הם אומרים שהממשלה תאסוף את כל התבואה המשומשה ללחם לאסמים גדולים והממשלה תמכור במחירים נאותים לכל עיר וכפר לפי מספר תושביו ויסדרו שבתוך העיר תהיה ועידה שהיא תמכור לכל משפחה לפי מספר נפשותיה.

השלישי אמר שהוא מפקפק מאד אם דבר שכזה יוכל לצאת לפועל מפני שהפלחים מצטיינים בגניבות והם יגנבו ויחביאו והממשלה האנגלית אינה עדיין רגילה בערמתם במקצוע הגניבה, של הפלחין. ולא יעלה בידה למצוא הכל, ובשביל זה, בכדי להוציא זה לפועל נחוצים הרבה אנשים נאמנים מבני הארץ שיהיו שכירים, וחרוצים והם אפשר יוכלו בהשתדלות רבה להוציא את זה לפועל. אך נחוץ לזה גם הרבה הרצאות.

השנים הראשונים מבארים לשלישי כי במה שנוגע להוצאות אין שום עיכוב, ההוצאות תוכלנה לעלות על התבואה, והם מבארים לו שאחרי כל ההוצאות הרבות, יעלה רק סכום קטן על כל רוטל

חטה, והחטה תהיה בזול עוד פחות מהחצי של המחיר של עכשיו, מפני שיש אנשים המבקשים גם 12 בשליק בעד כל רוטל קמח.

השלישי אומר כי לענין הזה נחוץ היה תיכף לגשת לעבדה זו והוא איננו רואה גם תנועה קטנה בנוגע לזה מצד הממשלה.

בשביל זה הוא אומר צריכים היו בני הערים והיהודים להתחיל לעבוד מפני שאנחנו בני הכפרים בכל אופן נמצאים בין הפלחין ואנחנו נדע ונבין ויעלה בידנו להכין לנו עד כמה שיהיה אפשר, אך [בנין] הערים לא והפלח לא יוביל אל העיר למכר. הוא יפחד שהממשלה תתפשהו אם יבקש מחיר גדול.

הם המשיכו את שיחתם בנוגע לאוכל של הצבא האנגלי, עד כמה שהוא מספיק להם, ועד כמה שהוא טוב וכי יש הרבה עניים ועניות החיות מזה שהחיילים נותנים להם מכל מה שנשאר להם מהמיותר.

אחרי זה קמתי הסתובבתי ברחובות לוד, ישבתי בכל בתי הקפה שיש, ולא יכלתי לפתח שיחה, ולא שמעתי כלום מה שמענין לנו. הם דברו רק בדבר קניית וממכר סוסים.

אחד מהערים העיר ואמר שהוא כששמע שהממשלה מביאה סוסים למכירה חשב, כי תמכור בזול, ועכשיו הרי גם הממשלה דורשת מחירים גדולים בעד הסוסים שהיא מוכרת, ועוד עושה תנאים שונים, שאסור למכור את הסוס, אסור לסוס להיות פצוע וכו' וכו'...

בשעה 6 בערב ישבתי בבית קפה אחד שאצל הַיְמֵע [המסגד], כבר שאלתי באיזה מקומות עבור מקום ללון ואין, שמעתי שבין הערים בשבתם בקפה הם משוחחים זה אומר שאני מחורן וזה אומר כי אני מעֶרֶב סלט, וכלם הביטו עלי.

לבסוף התקרבותי אל אחד ושאלתיו אם אין אני יכול ללון בביתו. ענה לי כי בביתו אין מקום, אך הוא יסדר לי מקום בבית אחד ממכיריו. התחלנו לשוחח, אני צייתי להביא קפה, סיגירות וישבנו. אנו ישבנו על יד בית הקפה ברחוב. אני שאלתיו לשמו אמר לי כי שמו חַג' חַלִּיל, והוא סוחר של

סוסים, אחרי ששאלתיו לשמו שאלני גם הוא לשמי ואני אמרתי לו ששמי: אברהם אל עֶלִי, מערב אל ענו מצפון. אני אך אמרתי לו את שמי וכי אני בא מצפון, רמז לי בעיניו לבלתי לדבר כאן, ואמר לי הוא נכנס אל הבית ונשב לחדד ונשוחח וכך היה. אנו נכנסנו אל החצר, והוא אמר לי כי כאן צריך להזהר מלדבר, יען כי כאן מושלמים, כופרים והם מוסרים הכל מה שהם שומעים לממשלה, והראה לי בידו כי בחוץ כשישבנו ישב אחד לא רחוק מאתנו, בשם חַג' חַסֵן אל מוֹגְרָכִי והוא כל מה שהוא שומע ורואה הוא מוסר לממשלה, והממשלה משלמת לו עבור זה, ולכן הוא רמז לי שנכנס אל החצר והוא הזהירני לבל לדבר עם איש מפני שאני יכל לנפל בפח.

חַג' חַלִּיל שאלני איזה דברים וענה לי על כל מה ששאלתיו וכל פעם כשהיה עובר איזה איש לידנו היה חודל מלדבר.

אנכי מקדם חשבתי כי חַג' חַלִּיל זה רוצה שאני אדבר, ותיכף הוא ימסרנו לממשלה, אך אחר כך ראיתי כי לא כך הדבר, כל פעם נכנס בוליס אחד מצרי או חַג' חַלִּיל היה דורך ברגלו על רגלי, סמן כי לחדל מלדבר.

אני ספרתי לחַג' חַלִּיל, כי התורקים העבירוני שלחוני למצא לי ידידים טובים ולקבל מהם ידיעות ולשוב וביחד לראות אם המושלמנים שמחים ורוצים שהתורקים ישיבו על השאלה.